

Sergiusz Anoszeko

Islam a Wiara Bahá'í : próba analizy komparatystycznej w kontekście fenomenologicznym

---

Nurt SVD 49/2 (138), 173-190

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Islam a Wiara Bahá'í. Próba analizy komparatystycznej w kontekście fenomenologicznym

Sergiusz Anoszko

anoshka@email.ua

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Ur. 1986 w Mohylewie (Białoruś). Studiował nauki społeczno-humanistyczne na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Państwowego w Mohylewie. Obecnie jest magistrantem w Katedrze Religiologii i Dialogu Międzyreligijnego na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie. Członek KN Religiologów UKSW. Zainteresowania:

historia i teoria religii, nowe ruchy religijne, geopolityka.

Współczesne badania fenomenologiczne w zakresie teologii historii i teorii religii¹ przekonująco wskazują na pewne cechy charakterystyczne, stanowiące istotę różnych systemów wyznaniowych i światopoglądowych. Do jednej z takich cech można zaliczyć czynnik wzajemnego oddziaływania oraz wyłaniania się jednej religii z drugiej. Nie będzie ani sensacyjnym, ani specjalnie odkrywczym stwierdzenie, że „Kościół wyszedł z Synagogi”², bądź „Buddyzm w obrębie hinduizmu był czymś na kształt Reformacji w katolicyzmie”³. Podobnie jest z islamem, wielką religią monoteistyczną powstałą w VII stuleciu, w ramach której na przestrzeni późniejszych wieków zrodziło się wiele rozmaitych nurtów, sekt i odłamów o różnym stopniu ortodoksyjno-

¹ Zob. H. Küng i in., *Christianity and the World Religions: Paths to Dialogue with Islam, Hinduism and Buddhism*, New York 1986; M. Momen, *Bahá'u'lláh's prophethood*, „Bahá'í Studies Review”, t. 5, nr 1, 1995, s. 51-63.

² M. Bednarz, *Pisma świętego Jana*, Tarnów 1994, s. 64.

³ Por. M. Malherbe, *Religie ludzkości*, tłum. M. Frankiewicz, Kraków 1995, s. 243; Mistrz Kaisen, *Buddyzm i chrześcijaństwo. Odpowiedź papieżowi Janowi Pawłowi II na tezy zawarte w książce „Przekroczyć próg nadziei”*, tłum. z j. fr., Katowice 1996, s. 13; M. Tworuszka, U. Tworuszka, *Buddyzm (Religie świata)*, tłum. P. Kaczmarek, Warszawa 2009, s. 118.

ści w porównaniu z korzeniem-matką. Jednym z takich nurtów, który z czasem się przeniósł w nową wiarę, a obecnie jest uznawany za najmłodszą religię monoteistyczną na świecie⁴, był bahaizm.

1. Bahaizm: aspekt teoretyczny i praktyczny (zagadnienia propedeutyczne)

Chociaż niektórzy pierwsi wyznawcy bahaizmu byli nawróconymi Żydami, chrześcijanami lub zoroastrianami⁵ znaczna większość konwertytów wcześniej wyznawała islam i dlatego członkowie nowej wspólnoty religijnej spotykali się z potępieniem ze strony władz duchownych, które od kilkuset lat miały w Persji monopol religijny. Wywodzące się z Koranu koncepty doktrynalne bahaitów przyciągały uwagę neofitów ze względu na to, że wypełniały muzułmańskie przepowiednie, będąc jednocześnie interpretacjami nauk religii-matki. Warto więc przyrzeć się bliżej relacjom obu systemów, aby zrozumieć, czym faktycznie dzisiaj jest Wiara Bahá'í – jedną z gałęzi muzułmańskiego drzewa wyznaniowego czy jednak bytem samoistnym i religijnie autonomicznym?

Aby zrozumieć wzajemne relacje zachodzące pomiędzy tymi dwoma religiami, trzeba dokonać pewnego podziału metodologicznego, rozpatrując problem zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i praktycznej.

Aspekt teoretyczny ma polegać przede wszystkim na analizie definicji bahaizmu, który często jest przedstawiany jako jeden z nurtów w obrębie islamu reformowanego. Stąd pojawia się konieczność klasyfikacji religii Bahá'í jako mesjanistyczna sekta muzułmańska, muzułmański modernizm bądź reformizm, religia nowego wieku, nowy ruch religijny czy system filozoficzny?⁶

Aspekt praktyczny dotyczy współoddziaływania oraz wzajemnych relacji dwóch systemów wierzeniowych, obejmując sferę nauczania religijnego oraz poziom rozwoju dialogu międzyreligijnego.

Wiara Bahá'í proklamuje pewną jedność pomiędzy wszystkimi głównymi religiami, jedność polegającą na wspólnych źródłach po-

⁴ I. Szelezińska, *Dziewięć ramion globalnej miłości. Bahaizm*, cz. I, www.polska-azja.pl/2011/11/24/blow-horn-iwony-szelezinskiej-dziewiec-ramion-globalnej-milosci-bahaizm-cz-i [dostęp: 6.12.2014].

⁵ A. Berry, *The Bahá'í faith and its relationship to islam, christianity, and judaism: a brief history*, „International Social Science Review”, t. 79, nr 3-4, 2004, s. 138.

⁶ Por. У. Шеффер, *Вера Бахаи: секта или религия?*, Санкт-Петербург 2003, s. 31-36.

chodzenia oraz podobieństwie głoszonych przez religie nauk. Związek pomiędzy bahaizmem a islamem wydaje się tu jednak najbardziej istotny i szczególnie. Aby go zrozumieć, trzeba sięgnąć do historii religii, odnajdując korzenie Wiary Bahá'í i jednocześnie przeanalizować sytuację współczesną

2. Babizm – nowa herezja czy objawienie Boże: u zarania nowej religii

2.1. Báb – „jutrzienka Słońca, które ma wzejść”

Wiara Bahá'í jest uważana za najmłodszą monoteistyczną religię objawioną, czyli taką, która ma własne święte teksty. Wyznawcy tej religii głoszą, iż cała wspólnota ludzi na Ziemi stanowi jedną rodzinę, powołaną przez jednego i jedyne Boga. Odwieczną prawdą, którą głosili wysłańcy Boga – prorocy – na przestrzeni wieków, jest prawda miłości. Stopień uświadamiania tejże prawdy przez ludzi jest uzależniony od wielu czynników, m.in. od ogólnego rozwoju społeczeństwa i należących do niego jednostek⁷. Właśnie dlatego historia Objawienia w opinii bahaitów obejmuje postacie Zoroastra i Krišny, Mojżesza i Jezusa (S. 2,136-137; 42,13)⁸, Buddy i Muhammada⁹; za własnych objawicieli i zwiastunów nowej religii są uznawani Báb, Bahá'u'lláh oraz ich następcy¹⁰.

Wiek XIX na Zachodzie był czasem wypełnionym oczekiwaniami na drugie przyjście Jezusa. Podstaw biblijnych takich oczekiwań warto doszukiwać się w Księdze Daniela 9,24-27, gdzie natchniony autor, mówiąc o siedemdziesięciu tygodniach, zapowiada przyjście Zbawcy. Po zastosowaniu do prorocत्व takiej samej metody liczenia¹¹ William Miller, stojący u początków XIX-wiecznego adwentyzmu, oznajmił, iż Mesjasz ma powrócić w 1844 roku. Wiadomo, że

⁷ L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, Kraków 1993, s. 3.

⁸ W niniejszym artykule wszystkie cytaty z Koranu pochodzą z wydania: *Koran*, z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył Józef Bielawski, Warszawa 1986; oraz z wydania angielskojęzycznego: *The Quran*, translated by Maulana Wahiduddin Khan, New Delhi 2013.

⁹ Część publikacji w języku polskim imię Proroka islamu podaje w innej wersji transliteracyjnej – *Mahomet*. W niniejszym artykule natomiast jest użyta wersja *Muhammad*, która według zasad transliteracji fonetycznej z języka arabskiego jest, jak się wydaje, jednak słuszniejsza. Por. S. Grzechowiak, *Tematy z religii*, Gniezno 1997, s. 40.

¹⁰ J. Huddleston, *Ziemia jest jednym krajem*, tłum. Z. Waiss, Kraków 1993, s. 30.

¹¹ Zob. A. Tokarczyk, *Protestantyzm*, Warszawa 1980, s. 207-211.

jego żarliwie oczekującą na paruzję grupę chrześcijan spotkało rozczarowanie. Adwentyści dokonali potem korekty swojej doktryny, mówiąc o nadejściu nowej ery. W literaturze bahaitów datę tę również rozpatrują jako początek nowej ery, co prawda już w nieco innym sensie. Według Bahá'í: to był rok nowego Przymierza, czas, kiedy przyszedł nowy Prorok¹².

W owym czasie burzliwe spory pomiędzy wyznawcami poszczególnych religii trwały nie tylko na Zachodzie, ale przede wszystkim na Wschodzie. W Persji za rządów despotycznej dynastii Qajarów (1785-1925) podobne spory były rozstrzygane dość surowo, za pomocą terroru i prześladowań. To wszystko powodowało, iż rzesze ludzi różnych wyznań zwracały się do mistyki i wiary w rychłe przyjście zbawiciela. Rygorystyczni reformatorzy wraz z fanatykami religijnymi pojawiali się niezmiernie często. 23 maja 1844 roku w perskim mieście Shiráz młody dwudziestopięcioletni Siyyid'Ali Muhammad w obecności życzliwego mu szyickiego mułły szajchitów Husayn-i-Buszni¹³, ogłosił swoją misję, a siebie nazwał Báb, co znaczy *Brama*¹⁴. Nowy Prorok wyznaczył osiemnastu uczniów, mianując ich Literami Żyjących¹⁵, aby podkreślić rolę powołanych. Jego naśladowcy, którzy wkrótce pojawili się we wszystkich zakątkach Persji, zaczęli określać się babistami. Niedługo po ogłoszeniu swojej misji Báb udaje się do Mekki, gdzie pozyskuje zarówno nowych adeptów, jak również podejrzliwość i wręcz wrogość ortodoksyjnych wyznawców islamu.

Nauki Bába głosiły nadejście nowej ery pokoju i miłości, zachęcały do rozwoju powszechnej edukacji i szerzyły troskę o duchowe życie człowieka. Mówiąc o pokonaniu uprzedzeń wszelkiego rodzaju, nowy prorok naraził się na ostrą krytykę ze strony władz muzułmańskich, zwłaszcza że nie poprzestał tylko i wyłącznie na deklaracjach miłości i pokoju. Báb nazwał siebie dwunastym imamem proroka Muhammada, który to imam według szyitów dwunastowców (określanych również imamitami) po zniknięciu w tajemniczych okolicznościach w IX wieku pozostaje „w ukryciu”, a na końcu świata pojawi się jako *Mahdi* i zaprowadzi sprawiedliwość¹⁶. Báb nie tylko przyjął imię

¹² Ю.А. Иоанессян, *Вера Бахаи*, Санкт-Петербург 2003, s. 16.

¹³ Z. Landowski, *Islam: nurty, odłamy, sekty*, Warszawa 2008, s. 219.

¹⁴ Słowem *báb* w tradycji isma'ilitów, czyli tzw. szyitów siedmiowców określano też przywódcę duchowego, poprzedzającego rangą imama. Zob. Y. Thoraval, *Słownik cywilizacji muzułmańskiej*, tłum. P. Latko, Katowice 2002, s. 123.

¹⁵ A. Berry, *The Bahá'í faith and its relationship to islam, christianity, and judaism: a brief history*, „International Social Science Review”, t. 79, nr 3-4, 2004, s. 138.

¹⁶ Y. Thoraval, *Słownik cywilizacji muzułmańskiej*, dz. cyt., s. 77.

imama – *Mahdi* – ale i tytuł *Nugtiy-i-úlá*, co znaczy *Punkt Pierwotny*, dołąd przypisywany tylko prorokowi Muhammadowi. Proklamując powstanie nowej religii, Báb nie odrzucał dawnych prorocstw, ponieważ, jak mówił nowy prorok, Bóg przekazuje nadal te same prawdy, lecz przy ich odczytaniu należy uwzględniać zmieniające się okoliczności oraz poziom rozwoju duchowości w społeczeństwie, gdzie te prawdy będą głoszone¹⁷. To wszystko spowodowało odcięcie babilizmu od swoich muzułmańskich korzeni i od muzułmańskiego prawa religijnego. Babistom zaczęto nawet odmawiać pochówku na cmentarzach przynależących do wyznawców innych religii¹⁸.

Takiego nowego odczytania prawd islamu nie zaakceptowali ani przywódcy muzułmańscy, ani ówczesne władze polityczne: babilistów oskarżono o herezję, zaczęły się masowe prześladowania. Doktryna babilizmu, mocno powiązana z mistyczną tradycją isma'ilitów oraz szajchitów¹⁹, zawierała w sobie również pierwiastki reform o charakterze politycznym oraz społecznym, co tylko wzmacniało niechęć do adeptów nowej religii ze strony władz. Po serii powstań i buntów, wznieconych przez babilistów, ich przywódca został aresztowany i po torturach, razem ze swoim uczniem, publicznie stracony²⁰ w 1850 roku na stokach cytadeli w Tebrizie, w irańskim Azerbejdżanie. Przed egzekucją przedstawiciele duchowieństwa, urzędników wraz z arcyksięciem szesnastoletnim Nazirem ad-Dinem Szachem przesłuchiwali aresztowanego, próbując go zmusić do wyrzeczenia się swych hereetyckich poglądów, co okazało się bezskuteczne. Wydarzenia publicznej egzekucji są owiane legendą cudu, do którego rzekomo doszło w momencie stracenia skazańców: po pierwszej salwie ormiańskich żołnierzy ciała nie były nawet ranne²¹.

Ciało Báb'a zostało pogrzebane w fosie, skąd po pewnym czasie wykradli je uczniowie bahaici i w 1909 roku złożyli u podnóża góry Karmel w mauzoleum centrum bahaistycznego w palestyńskiej Hajfie²². Stojąca w otoczeniu kwiecistych ogrodów świątynia bahaicka z grobem Proroka w środku stanowi dzisiaj centrum ruchu pielgrzymkowego dla bahaitów z całego świata, a Hajfa od 1923 roku stała się

¹⁷ L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, dz. cyt., s. 6.

¹⁸ *Islam and the Baha'i Faith. The Most Recent among the World's Religions*, 2004, www.bci.org/islam-bahai/SectIslam.htm [dostęp: 8.04.2015].

¹⁹ Zob. Z. Landowski, *Islam: nurty...*, dz. cyt., s. 218-219.

²⁰ Por. *Koran*, S. 5,70.

²¹ Zob. L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í*, dz. cyt., s. 7.

²² T. Jędrusiak, *Architektura sakralna bahá'itów, najmłodszej religii świata celem turystyki kulturowej*, „Turystyka kulturowa”, nr 10, 2010, s. 6.

centrum administracyjnym nie tylko wyznawców tej religii na terenie Izraela, ale i całej światowej wspólnoty Wiary Bahá'í²³.

2.2. Bahá'u'lláh – „Chwała Boga”

Represje, do których doszło – tradycja babistów podaje liczbę 20 tysięcy męczenników poległych za wiarę²⁴ – nie tylko nie złagodziły konfliktu, lecz jeszcze bardziej go podsycały. Zwolennicy nowego wyznania wszczęli szereg buntów w całym kraju, a w niektórych regionach udało się im nawet przejąć władzę z rąk muzułmańskich elit rządzących, tworząc coś w rodzaju miast-państw. Prześladowania wywołały potężną emigrację babistów, którzy opuszczając Persję głównie osiedlali się na terenie Iraku. Od tego czasu właśnie w Bagdadzie należącym wtedy do Imperium Osmańskiego, Mírzá Jahjá `Alí Núrí, wyznaczony na następcę przez samego Báb'a, sprawował funkcję przywódcy ruchu babistów<sup>25</sup>. Do Bagdadu z Teheranu przeniósł się także brat ojca Mírzá'y Jahjá Nuri'ego, o trzynaście lat od niego starszy Mírzá Husajn `Alí Núrí²⁶, który stał się przywódcą większościowego liberalnego odłamu ruchu babistów, nazywanego później od imienia, które przyjął Mírzá `Alí Núrí – Bahá'u'lláh (*Chwała Boga*) bahaizmem. Odłám mniejszościowy natomiast zaczęto określać mianem azalizmu od imienia Subh al-Azal (*Poranek Wieczności*), które przyjął Mírzá Jahjá `Alí Núrí.

Kolejny etap emigracji przypada na 1863 rok, kiedy to skłóconych już wówczas ze sobą babistów władze Imperium przenoszą z Istanbułu, gdzie znajdowali się wówczas bracia, do Edyrny. Bahá'u'lláh ogłosił się wtedy manifestacją Boga i zbawicielem, a jego brat w odpowiedzi na to – prorokiem. Ostateczny rozłam wśród dawnych zwolenników nauki Báb'a w 1867 roku, wykrycie przez władze tureckie w szeregach oficerów osmańskich sympatyków nowej wiary²⁷ oraz uznanie przez muftiego Istanbułu babizmu za herezję zadecy-

²³ Zob. Ю.А. Иоанессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 295.

²⁴ Z. Landowski, *Islam: nurty...*, dz. cyt., s. 35.

²⁵ Wersję naznaczenia na następcę Mírzá'y Jahjá `Alí Núrí'ego popiera angielski historyk religii E.G. Browne, natomiast Francuz M. de Gobineau uważa, iż został on wybrany przez wspólnotę już po śmierci Báb'a.

²⁶ Ю.А. Иоанессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 55-56.

²⁷ Bahaizm odegrał swoją rolę także w późniejszym okresie historii Imperium Osmańskiego. Zob. N. Alkan, *The eternal enemy of Islám: Abdullah Cevdet and the Bahá'í religion*, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies”, t. 68, nr 1, 2005, s. 1-20.

dowały o losie tego religijnego nurtu. Pisma babistów zostają spalone, a skłócone sekty rozdzielone: azalici zostają wysłani na Cypr, bahaici – do Akki w Palestynie²⁸. To była czwarta, a zarazem ostatnia banicja Bahá'u'lláha.

Babizm jako ruch społeczno-polityczny był pokonany, chociaż babizmu jako religii wykorzenić się nie udało. Strata lidera i przywódcy w pewnym sensie osłabiła babistów, ale nie spowodowała zniknięcia całego ruchu: część babistów oczekiwała na przyjście kolejnego Proroka, zapowiedzianego przez Báb'a. W swoich Pismach w językach arabskim i perskim zatytułowanych *Bayan* Báb dużo miejsca poświęcał osobie Zbawcy, który ma nastąpić po nim i którego nazywał Tym, „Którego Bóg objawi”²⁹, podczas gdy siebie określał jedynie jutrzenką „Słońca, które ma wzejść”. Báb nie podał precyzyjnej daty, kiedy nowy Prorok ma przyjść, dlatego jego naśladowcy udało się bez specjalnych trudności przekonać swoich współwyznawców do odczytania tych słów na swoją korzyść. Tym bardziej, iż Báb w rozdziale siódmym *Bayan'a* pisze o konieczności natychmiastowego podporządkowania się nowemu Prorokowi, kiedy tylko ogłosi on swoją misję, a uznanie Proroka stanowi nieodzowną część Przymierza z Báb'em³⁰.

Misja nowego proroka została entuzjastycznie zaakceptowana przez zwolenników nowej religii, którzy odtąd mianowali się bahaitami bądź przyjaciółmi. Bahá'u'lláh aktywnie zajmował się komentowaniem pism Báb'a, jak również pisał swoje własne traktaty, w których wyjaśniał znane z islamu pojęcia teologiczne oraz moralne według zasad nowej wiary. Pamiętał także o misyjnym wymiarze swojej doktryny – sporo listów kierował do ówczesnych dostojników: sułtana Abdülaziza, papieża Piusa IX, królowej Wiktorii, cesarza Napoleona III i Wilhelma I oraz cara Aleksandra II³¹. Narracja w tych listach – podobnie jak w Koranie – jest prowadzona w imieniu Boga, tyle że teraz w roli proroka występował nie Muhammad, lecz Bahá'u'lláh.

Bahá'u'lláh jest autorem szeregu pism, takich jak *Kitáb-i-Aqdas* (*Najświętsza Księga*) oraz *Kitáb-i-Íqán* (*Księga Pewności*), które uważane są przez bahaitów za główne sakralne dzieła natchnione, a także *Słowa Ukryte* oraz *Siedem Dolin* – uznanych za główne traktaty mistyczne³².

²⁸ Z. Landowski, *Islam: nurty...*, dz. cyt., s. 40.

²⁹ Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, tłum. E. Karoluk, Warszawa 2010, s. IX.

³⁰ Ю.А. Иоаннессян, *Вера Бахау*, dz. cyt., s. 34, 37.

³¹ Zob. J.R.I. Cole, *Iranian Millenarianism and Democratic Thought in the 19th Century*, „International Journal of Middle East Studies”, t. 24, nr 1, 1992, s. 5.

³² G.A. Mather, L.A. Nichols, *Słownik sekt, nowych ruchów religijnych i okultyzmu*, tłum. A. Czwojdrak, Warszawa 2006, s. 39.

Pisma wyjaśniają podstawowe pojęcia i kategorie nowej religii: Objawienie prorockie, funkcję Proroków oraz ich zmianę, relacje do Boga, szereg terminów dogmatycznych, które są obecne w każdym systemie wierzeniowym. Po śmierci Bahá'u'lláha w 1892 roku nowym liderem wspólnoty stał jego starszy syn `Abbás Effendi, który przyjął imię `Abdu'l-Bahá (*Stuga Chwały Boga*). Dzieła jego autorstwa, pisane w różnych odstępach czasowych po persku, po arabsku i po turecku, są otaczane szacunkiem i uznawane za pisma sakralne³³. Naśladowcy Bahá'u'lláha wspólnota Bahá'í zawdzięcza m.in. rozprzestrzenienie wiary poza krąg islamu, wzniesienie sanktuarium na górze Karmel, interpretację wszystkich ważniejszych problemów religijnych i opis reguł, dotyczących wspólnoty, a także liczne tłumaczenia tekstów na języki zachodnie.

Dokonana analiza historyczna pozwoliła odnaleźć historyczne korzenie Wiary Bahá'í. Aby jednak dostrzec podobieństwa i różnice pomiędzy religią Bahá'í a islamem, warto sięgnąć do źródeł i przyjrzeć się bliżej stanowiącej podstawę dla bahaizmu matrycy muzułmańskiej. Przyjmując ideę sukcesywnego Objawienia Bożego, islam, w mniemaniu bahaitów, jest bezpośrednim historycznym przygotowaniem ich wiary. O tym, iż Wiara Bahá'í nie jest sektą islamu wspomina się w pismach wnuka `Abdu'l-Bahá'y Shoghi Effendi Rabbaniego, który po śmierci dziadka w latach 1921-1957 był tzw. Strażnikiem Wiary³⁴, bądź *wali-ye Amr Allah* – powiernikiem Boga³⁵.

Przed swym zgonem w 1957 roku Shoghi Effendi powołał dwadzieścia pięć osób zwanych Rękami Sprawy Bożej, których zadaniem było głoszenie i ochrona Wiary Bahá'í. W 1963 odbyły się wybory pierwszego Domu Sprawiedliwości – najważniejszego organu administracji bahaitów³⁶. W wyborach przeprowadzonych według zaleceń zawartych w Pismach Bahá'u'lláha uczestniczyło pięćdziesiąt sześć istniejących wówczas narodowych Zgromadzeń Duchowych. Dzisiaj światowa wspólnota tej religii liczy ponad pięć milionów członków, a sama wiara jest drugą po chrześcijaństwie według geograficznego kryterium rozpowszechnienia³⁷.

³³ L. Żuk-Łapińska, *Religia Bahá'í...*, dz. cyt., s. 15.

³⁴ Sh. Effendi, *Lights of Guidance*, New Delhi 1988, s. 1664.

³⁵ T. Margul, *Bahaizm*, [w]: W. Tyloch i in. (red.), *Leksykon religioznawczy*, Warszawa 1988, s. 25.

³⁶ Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. XVIII.

³⁷ Bahá'í International Community, *Statistics, 2015*, <http://news.bahai.org/media-information/statistics> [dostęp: 8.04.2015].

3. Islam wobec bahaitów

3.1. Prorok, Mahdi, Objawienie

Pozycji islamu w bahaizmie nie da się wbrew pozorom scharakteryzować ani precyzyjnie, ani jednoznacznie. Niektórzy twierdzą, że owszem, bahaizm mieści się w obrębie bardzo szeroko pojętej tradycji islamu, tyle tylko, że jest ruchem pseudomuzułmańskim bądź takim, który tylko podszywa się pod islam. Zwolennicy tego poglądu używają pojęcia *sekta*, co czyni z bahaitów – w sposób zamierzony lub nie – wrogów. Takie podejście można wytłumaczyć tym, iż z jednej strony religia Bahá'í pojawia się w łonie islamu, rozwijając się w odrębny ruch babistów, który powstał na początku w środowisku szyickim. Wszystko to pozwala bahaitom uznawać jednoznacznie i bez wahania Koran za Objawienie Boga, a Muhammada za Sługę Boga i Posłańca (S. 33,40). Ważne jest również i to, że słownictwo adeptów nauk Báb'a i Bahá'u'lláha jest przesiąknięte pojęciami z języków perskiego i arabskiego.

Z drugiej jednak strony, dość szybko daje się zauważyć znaczący problem: bahaici nie uważają Muhammada za Pieczęć Proroków w rozumieniu muzulmańskim³⁸, czyli nie uważają go za ostatniego proroka³⁹, co niewątpliwie nie może być przez wyznawców islamu zaakceptowane. Bahaici powołują się na opinię Abu Hurairy oraz Al Hendy'ego, uczonych muzulmańskich, którzy wprost mówią o braterstwie wszystkich proroków Bożych, mających różne matki, lecz przynależących do tej samej wiary i religii⁴⁰.

W dziele *Kitáb-i-Íqán* Bahá'u'lláh niejednokrotnie mówi o roli i znaczeniu Proroka Muhammada, przesłanie którego ma być szerzone również w synagogach oraz kościołach, albowiem jest to nieodzowna część Bożego planu realizowanego przez misję pośrednictwa kolejnych Uniwersalnych Nauczycieli⁴¹. Założyciel nowej religii tłumaczył też swoim towarzyszom, czemu ani Báb'a, ani jego samego nie uznają za nowych objawicieli Odwiecznej Prawdy: w ten sposób wypełnia się Pismo – wszystkich posłańców wyśmiewano, uważając ich za kłamców i próbując ich pochwycić (S. 36,30; 3,184; 25,19; 40,5; 2,87). Bahá'u'lláh

³⁸ Zob. M.W. Khan, *What Is Islam*, New Delhi 2013, s. 19-21.

³⁹ Por. Y. Thoraval, *Słownik cywilizacji muzulmańskiej*, tłum. P. Latko, Katowice 2002, s. 165.

⁴⁰ *Islam and Baha'i Faith. Oneness of the Prophets*, 2004, www.bci.org/islam-bahai/AllProphets.html [dostęp: 8.04.2015].

⁴¹ Por. *Koran*, S. 3,110; 3,55.

podkreślał, że tego rodzaju postawy mogły być podyktowane obawą przed fałszywymi prorokami, dlatego nie zawsze kryły w sobie złe intencje. Innym powodem nieprzyjęcia boskiej misji posłańców mogą być przyczyny o charakterze czysto ludzkim, psychologicznym: ktoś bez ziemskiej władzy i zamożności znany od dzieciństwa w swoim kręgu znajomych i przyjaciół nagle objawia, iż jest Prorokiem (S. 25,7-8)⁴². Niepoślednią rolę w odrzuceniu nowych posłańców mają duchowni i kapłani religii już istniejących, którzy uważają, że Objawienie już dokonało się wcześniej, wypełnione przez poprzednich proroków (S. 33,67; 6,116; 10,39-41). Bahá'u'lláh ostrzega, aby nie popełniać błędów takich jak kiedyś kapłani z sądu faraona przeciwko Mojżeszowi (S. 10,75-76), rabini spiskujący przeciwko Jezusowi albo misjonarze i nauczyciele wiary, którzy pragnęli zahamować oddzielenie się islamu⁴³.

Islam, jak większość wielkich religii, nie jest wyznaniem monolitycznym, a jako ideologia nie posiada jedynej doktryny. Będąc swego rodzaju konglomeratem religii zawiera według różnych źródeł powyżej siedemdziesięciu sekt, z których każda uznaje siebie za jedynie prawdziwą⁴⁴. Każda z grup w islamie traktuje doktrynę bahaizmu *stricte* w odniesieniu do teologii swojej własnej tradycji wyznaniowej. I jeżeli pewne *novum* bahaitów – na przykład dotyczące kwestii czystości – jakoś można pogodzić z Koranem bądź Sunną, to już uznanie Bahá'u'lláha za nowego proroka, a nawet za Mahdiego nie pozwala niektórym muzułmanom uważać Wiary Bahá'í za odłam islamu, nawet za odłam heretycki⁴⁵. Właśnie to stanowi główną barierę teologiczną w dyskursie pomiędzy zwolennikami obu religii.

Święte teksty judaizmu i chrześcijaństwa również zawierają fragmenty mówiące o zapieczętowaniu dzieł Bożych już dokonanych, co rzekomo ma wskazywać na ostateczność Objawienia, które się dokonało w każdej z tych poszczególnych religii⁴⁶. Jeden z autorów bahaickich w swoim dziele przekonująco pokazuje, że nie trzeba się dziwić takiej reakcji muzułmanów na wiadomość o nowym odczytaniu Objawienia w tradycji Bahá'í, ponieważ identyczną reakcję wywoływały wiadomości o nowym Przymierzu w historii judaizmu i chrześcijaństwa; ci wierni też są przekonani, jak i muzułmanie, że w ich reli-

⁴² Por. Mt 13,55-56.

⁴³ Islam and Baha'i Faith, *Rejection of the New Religion*, 2004, www.bci.org/islam-bahai/RejectionReligion.htm [dostęp: 8.04.2015].

⁴⁴ Zob. Z. Landowski, *Islam: nurty...*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁵ Por. S.H. Nasr, *Istota islamu: trwałe wartości dla ludzkości*, tłum. K. Pachniak, Warszawa 2010, s. 76.

⁴⁶ Zob. Dn 12,9; Łk 21,33; J 14,6; Hbr 1,1-2; por. *Koran*, S. 5,18.

giach Bóg dokonał Objawienia ostatecznego⁴⁷. Podobnie, powołując się na surę 5,3, która miała być objawiona Muhammadowi jako ostatnia, mówią o swojej wierze wyznawcy Allaha.

W innym ujęciu postrzegają Prawdy Objawione bahaici, dla których Muhammad jest Pieczęcią Proroków, lecz tylko dla określonego „odcinka proroczego”⁴⁸, czyli tzw. Cyklu Adamowego⁴⁹. Muhammad będąc wyróżnionym, nie był ostatnim głosicielem Prawdy Bożej, skoro Bóg objawił nowego Proroka – Bahá'u'lláha, co wcale nie podważa legalności instytucji muzułmańskich, takich jak na przykład imamat. Co więcej, tekst Świętej Księgi islamu, zdaniem bahaitów, wprost wskazuje na stopniowy rozwój Tradycji Objawienia Bożego⁵⁰. Surę 33,40 o braku następców Muhammada bahaici interpretują w ten sposób, że opisuje ona raczej sytuację braku spadkobierców (czytaj: synów) w linii prostej, którzy mogliby zastępować Proroka po śmierci⁵¹, co wcale nie implikuje braku proroków jako takich. Odwołując się do Koranu, wyznawcy Wiary Bahá'í wskazują przekazywalny charakter Objawienia, które wiąże się z Muhammadem (S. 2,143) – Bóg przecież nie znosi podziałów, rozłamów i nienawiści (S. 3,103, 105-107; 6,159).

Ciekawe, że sami bahaici nie są przekonani co do tego, iż Bahá'u'lláh jest ostatnią inkarnacją *mazhar ilahi* – Bożego Objawienia⁵²: za około tysiąc lat od momentu rozpoczęcia misji Mírzá'y Husajna `Alí Núrí'ego Bóg ześle nowego Proroka, który przyniesie nowe Przymierze⁵³. Stąd często pojawiające się w pismach tej religii zdecydowanie holistyczne ujęcie, obejmujące proroków, którzy już przyszli, jak i tych mających dopiero przyjść w przyszłości, bo prawdziwie są „głową ciała świata, oczyma narodów, siedzą na tym samym tronie, głoszą tę samą wiarę, wypowiadając tę samą mowę”⁵⁴. Wszyscy posłańcy Boga głoszą jedną Prawdę – jedność i jedyność Wszechmogącego, co wcale nie kłóci się z jednym z podstawowych dogmatów wiary w islamie – *tawhid*⁵⁵. Przyjmuje się, że oczekiwania na nadejście Maszy'acha w ju-

⁴⁷ K. Hakim, *Six meanings associated with the terms „Seal of the Prophets” & „Seal of the Messengers”*, www.bci.org/prophecy-fulfilled/seal.htm [dostęp: 8.04.2015].

⁴⁸ Por. *Koran*, S. 9,33; 48,28; 61,9.

⁴⁹ Por. *Koran*, S. 13,38-40.

⁵⁰ Zob. *Koran*, S. 61,5-6,8.

⁵¹ Por. J. Huddleston, *Ziemia jest jednym krajem*, tłum. Z. Waiss, Kraków 1993, s. 144, 151.

⁵² T. Margul, *Bahaizm*, dz. cyt.

⁵³ Por. *Koran*, S. 33,7-8; 3,81-82.

⁵⁴ Zob. Sh. Effendi, *The Promised Day is Come*, Wilmette 1996, s. 107-108.

⁵⁵ Por. M. Tworuschka, U. Tworuschka, *Islam. Religie świata*, tłum. A. Wąs, War-

daizmie, Buddy Maitreya w tradycji mahayana, Jezusa w chrześcijaństwie, Ukrytego Imama *Mahdi* bądź *Qa'ima* w islamie⁵⁶ są wyrazem tęsknoty za Prawdą, którą bezustannie objawia Bóg. Shoghi Effendi używa na określenie *esencji* ciągłości procesu Objawienia trzech komplementarnych pojęć: wszczęcie zasady relatywności Prawd religijnych, kontynuacja Objawienia Bożego oraz etapowość doświadczenia religijnego⁵⁷.

W kontaktach pomiędzy wyznawcami dwóch wymienionych wyżej religii punktem zapalnym jest nie tylko osoba Proroka Muhammada. Sporo dyskusji toczy się wokół i takich tematów, jak na przykład kwestia Sądu w Dniu Ostatecznym, co w eschatologii islamu jest dość istotnym i znaczącym elementem wiary⁵⁸. Szukając dodatkowego argumentu co do słuszności swojej pozycji, wyznawcy religii muzułmańskiej powołują się na Świętą Księgę: nie należy poszukiwać innej religii niż islam ze względów na życie ostateczne (S. 3,85; 43,65). Muzułmanie podkreślają, że islam – poddanie się woli Boga – nie jest mahometanizmem⁵⁹, lecz religią wszystkich⁶⁰ (S. 34,28), a poszukiwanie czegoś ponad to jest zaprzeczeniem Objawienia. Bahaici wręcz przeciwnie – twierdzą, iż żadna wcześniejsza religia nie może być odczytywana w takim kluczu, bo to przeczy ich rozumieniu Objawienia w duchu inkluzywności, powszechności i nieostateczności⁶¹.

3.2. Człowiek i jego obowiązki w ujęciu muzułmańskim oraz bahajskim

Każda religia zawiera podstawowe składniki doktrynalne, wśród których ważne miejsce zajmuje teoria człowieka, tzw. antropologia religijna⁶², istotna zwłaszcza w wymiarze eschatologicznym. Teologowie muzułmańscy wyróżniają trzy kategorie dotyczące zmartwychwstania człowieka: *al-Qiyamtu'l Sughra* – zmartwychwstanie nasza

2009, s. 20, 212.

⁵⁶ Zob. J. Smith, *Messianic Prophecies*, <http://bci.org/prophecy-fulfilled/founders.htm> [dostęp: 4.02.2015].

⁵⁷ Por. Sh. Effendi, *The Promised Day...*, dz. cyt., s. 108.

⁵⁸ Zob. M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, tłum. H. Ołędzka, Warszawa 1988, s. 324-338.

⁵⁹ Zob. H.A.R. Gibb, *Mahometanizm*, tłum. H. Krahelska, Warszawa 1965.

⁶⁰ T. Ben Shehab, *The Truth Is...*, b.m. i r.w., s. 22.

⁶¹ S. Fazel, *Baha'i Approaches to Christianity and Islam: Further Thoughts on Developing an Inter-Religious Dialogue*, „Bahá'í Studies Review”, v. 14, 2008, s. 43.

⁶² W. Pałubicki, *Teologia*, [w]: W. Tyloch i in. (red.), *Leksykon religioznawczy*, dz. cyt., s. 275.

stępujące w momencie zgonu osoby, kiedy to anioł śmierci zabiera życie oraz dochodzi do rozdzielenia nagród i kar wedle czynów zmarłego (S. 14,23; 11,106-107; 39,73-74)⁶³; *al-Qiyamatu'l Wusta* – zmartwychwstanie pośrednie, odnoszące się do konkretnej wspólnoty, społeczności lub narodu; *al-Qiyamatu'l Udhma* – zmartwychwstanie dla wszystkich w Dzień Sądu – *Yawmu'l Deen* – wraz z przyjściem Mahdiego, kiedy prorocy będą wypytywani jako świadkowie tych narodów, do których zostali posłani (S. 39,69)⁶⁴. Bahá'u'lláh natomiast rozumie zmartwychwstanie raczej w sensie metaforycznym, mówiąc o *drugim przyjściu, powrocie*, polegającym na zesłaniu przez Boga kolejnego Proroka wraz z tymi, którzy będą wypełniać nową powierzona mu misję⁶⁵. Zwykle bahaici w tym miejscu wskazują na koraniczne wersety, z treści których można wnioskować o duchowym charakterze życia, sugerującym, iż po duchowej śmierci odbędzie się podobny duchowy powrót (S. 6,122; 3,169-170; 16,20-21).

Wyznawcy Wiary Bahá'í zaznaczają, że powodów, które decydują w życiu osoby o przyjęciu tej bądź innej religii, jest wiele: atrakcyjna doktryna społeczna wybranego systemu, obrzędowość i rytuały, racjonalne dochodzenie i poszukiwanie, wreszcie szczerze przekonanie o prawdziwości wybranej drogi, opierające się na przeżyciu mistycznym, objawieniu prywatnym, jak również na wizjach i ekstazach. Wszystkie drogi jednak mają nas doprowadzić do Boga⁶⁶, i – aby być uczciwym – wobec wszystkich religii należy zastosować jednako- we kryteria. Jedyna droga nie będąca miłą Bogu to ślepe naśladowanie albo, co gorsza, bezrefleksyjne dziedziczenie religii (S. 5,104; 7,28).

Teologia bahajska postrzega świat w sposób cykliczny, każdy z okresów rozwoju obdarzając kwiecistą metaforą: wiosna przebudzenia, lato osiągnięć, jesień załamania, zima zwątpienia⁶⁷. Nauka głoszona przez kolejnego Pośłańca ma odzwierciedlać naturę samego kochającego Boga, a postawa życiowa niby lustro odbijające światło słońca, spełniając pewne warunki, ma wzbudzać szacunek wśród ludzi (por. Mt 7,17-20)⁶⁸. Kategorie globalnego społeczeństwa, światowego obywatelstwa, równości płciowej i rasowej, wszystko więc, co dzisiaj sta-

⁶³ Zob. S.H. Nasr, *Istota islamu: trwałe wartości dla ludzkości*, tłum. K. Pachniak, Warszawa 2010, s. 207.

⁶⁴ J. Keller i in., *Zwyczaje, obrzędy i symbole religijne*, Warszawa 1978, s. 509.

⁶⁵ Ю. А. Иоаннессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 269.

⁶⁶ Zob. *Koran*, S. 2,156; 53,42; 96,8.

⁶⁷ J. Huddleston, *Ziemia jest...*, dz. cyt., s. 30.

⁶⁸ S. Fazel, *Baha'i Approaches to Christianity and Islam: Further Thoughts on Developing an Inter-Religious Dialogue*, „Baha'i Studies Review”, v. 14, 2008, s. 51-52.

nowi nieodzowną część cywilizacji wieku XXI, w połowie wieku XIX, kiedy Bahá'u'lláh ogłosił swoją misję, było czymś niewyobrażalnie radykalnym, a zarazem stanowiło treść tego, co w terminologii Bahá'í nazywane zostało Bożą Wiosną. Celem Objawienia było i nadal jest zapewnienie idealnego przewodnictwa, nie tylko dla duchowego postępu pojedynczego wyznawcy, ale także dla ukształtowania społeczeństwa jako takiego. Tu przejawia się kolejna ważna różnica pomiędzy tymi dwiema religiami: podczas gdy wśród istniejących systemów wierzeniowych Koran uznaje tylko judaizm, chrześcijaństwo oraz islam jako natchnione przez Boga (S. 5,44-47; 22,40), bahaici wierzą, że wszystkie religie są integralnymi częściami składającymi się na jeden Boży plan. Natomiast religię jako taką postrzega się niczym lek, który, jeśli nie przynosi ukojenia, należy porzucić⁶⁹. Zadaniem religii jest wytworzenie mocnych, nienaruszalnych więzów jedności. Aby osiągnąć stan dojrzałości i świadomego zjednoczenia rodzaju ludzkiego, należy zastosować i trzymać się odpowiednich zasad postępowania w relacjach z Bogiem i ludźmi.

Generalnie rzecz ujmując, główne różnice doktrynalne pomiędzy islamem a bahaizmem nie znajdują się na płaszczyźnie metafizycznej, która to w zasadzie jest taka sama, i nawet pięć filarów islamu w interpretacji `Abdu'l-Bahá'y (patrz tabela) są zachowane w bardzo podobnej do pierwotnej formie. Największe odmienności⁷⁰ aczkolwiek są ukryte w doktrynie społecznej⁷¹, stanowią *differentia specifica* każdej z samoistnych religii.

Tabela - Filary wiary w dwóch tradycjach⁷²

Filary	Islam	Wiara Bahá'í
Iman	Świadome i szczerze wyznanie wiary w obecności świadków	Wyznanie wiary przez podpisanie karty zgłoszenia we wspólnocie
Salat	Pięciokrotna / trzykrotna dzienna modlitwa	Trzykrotna dzienna modlitwa
Zakat	Jałmużna obowiązkowa, podatek religijny	Składki dobrowolne, tzw. huqúqu'lláh

⁶⁹ J. Huddleston, *Ziemia jest...*, dz. cyt., s. 34.

⁷⁰ Zob. A. аль-Шеха, *Послание ислама*, b.m. i r.w., s. 12-43.

⁷¹ Por. Bahá'u'lláh, *Pokłosie Pism*, dz. cyt., s. XIII.

⁷² Zob. M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, tłum. H. Ołędzka, Warszawa 1988, s. 350-404; *Wspólnota bahaicka: założenia, dążenia i cele*, www.bahai.org.pl/wp-content/uploads/wspolnota_bahaicka.doc, [dostęp: 7.04.2015].

Sawm	Post w miesiącu Ramadan (30 dni)	Post w miesiącu `Alá' (19 dni)
Hajj	Pielgrzymka do Mekki (przynajmniej raz)	Pielgrzymka do Akki, Hajfy, Shírázu

3.3. Islam a Bahá'í: dialog czy konfrontacja?

Stosunek wobec bahaitów wśród społeczności zwykłych muzułmanów jest różny, z dominacją jednak nastawienia negatywnego i uwarunkowany zasadniczo stopniem znajomości oraz wiedzy na temat tego wyznania, wiedzy zaczerpniętej często albo od innych muzułmanów, albo ze źródeł autorów niebahaickich⁷³. Zwolennicy nauk Bahá'í podejmują próbę uzasadnienia swojego stanowiska, podając cytaty z Koranu dotyczące konieczności jasnego rozeznania, zanim się podważy czyjąś wiarę (S. 4,94) oraz mówiące o takiej relacji do osób nazywających Boga swoim Panem (S. 40,28; 3,193), która by ich nie uraziła i nie wywołała w nas później żalu (S. 49,6).

W szeregu krajów wyznawcy nauk Bahá'u'lláha są prześladowani ze względu na swoją wiarę (wymownym przykładem może być Iran, zwłaszcza po rewolucji 1979 roku⁷⁴, a także Turkmenistan⁷⁵). Chociaż jeszcze w 1925 roku Religijny Sąd Najwyższy w Egipcie postanowił uznać bahaizm za odrębną i niezawisłą religię, która jest „całkowicie niezależna w zakresie przekonań, zasad i praw własnych”⁷⁶, jednak nieprzyjazny stosunek wobec wiernych Bahá'í nadal ma miejsce⁷⁷. Komitet do spraw fatw przy wyższej muzułmańskiej uczelni Al-Azhar wydał rozporządzenie, uznające porzucenie islamu na rzecz nowej wiary bahaitów za apostazję. W Iranie do dzisiaj obowiązuje artykuł 13 Konstytucji, w którym pośród kilku mniejszości religijnych wymienionych jako uznawane przez państwo – nie pojawia się bahaizm⁷⁸. Od 1983 roku

⁷³ Zob. A.Q. Niyáz, *The Bábí and Bahá'í religion*, Tilford 2004.

⁷⁴ Zob. A. Berry, *The Bahá'í faith...*, art. cyt., s. 140-142.

⁷⁵ W Aszchabadzie w 1918 r. powstał pierwszy bahaicki Dom Modlitwy (istniał do 1963) zlikwidowany po uszkodzeniach, do których doprowadziło trzęsienie ziemi w 1948 r. Zob. Ю. А. Иоанессян, *Вера Бахаи*, dz. cyt., s. 133.

⁷⁶ Zob. J. Pink, *A Post-Qur'anic Religion between Apostasy and Public Order: Egyptian Muftis and Courts on the Legal Status of the Bahá'í Faith*, „Islamic Law and Society”, t. 10, nr 3, 2003, s. 409-434.

⁷⁷ P.I. Kalwas, *Poza prawem*, „Gazeta Wyborcza”, 24 stycznia 2013, s. 10-11.

⁷⁸ F. Kazemzadeh, *The Baha'is in Iran: Twenty Years of Repression*, „Social Research”, t. 67, nr 2, 2000, s. 537.

aż do dziś na terenie wspomnianego kraju obowiązuje całkowity zakaz działalności bahaitów. Rezolucji ONZ w tej sprawie, przyjętej przez Generalne Zgromadzenie 19 grudnia 2001 roku⁷⁹, władze Iranu nie biorą pod uwagę, ignorując tym samym wskazania dotyczące swobody sumienia.

Relacje wyznawców Bahá'í wobec muzułmanów mieszczą się w ramach dialogu z pozostałymi wyznaniem i dotyczą głównie problemów współczesnego społeczeństwa⁸⁰, konieczności porzucenia uprzedzeń⁸¹ i odczytywania znaków czasu, czyli zagadnień poruszanych w Koranie (S. 20,134). Jest szczególnie interesujące, że podczas gdy wśród duchownych i uczonych muzułmańskich można znaleźć najbardziej zagorzałych prześladowców bahaitów – ci ostatni, uważając się za spadkobierców objawienia koranicznego (S. 98,1-3), przyjmują wobec islamu stanowisko bardzo pozytywne, a nawet niejednokrotnie stają w jego obronie, zwłaszcza na Zachodzie⁸², gdzie ostatnio panuje zauważalna podejrzliwość oraz silna niechęć do religii Proroka Muhammada i jej wyznawców⁸³. Z drugiej jednak strony trzeba wspomnieć głosy muzułmanów, którzy możliwość dialogu nie tylko dopuszczają, lecz aktywnie zachęcają do „pertraktacji” z niemuzułmanami: Salman Rushdie, na przykład, szczerze ufa, iż coś takiego da się przeprowadzić bez odrzucania z tego powodu przesłania Koranu, chociaż stosunek tego znanego pisarza wobec Świętej Księgi jest specyficzny i w gruncie rzeczy świadczy o ateizmie Rushdiego⁸⁴.

Wnioski końcowe

Podjmując próbę klasyfikacji religii Bahá'í, koniecznie trzeba zauważyć, że nawet wśród badaczy tematu nie ma jednomyślności. Jeżeli przypatrzymy się bliżej pracom religioznawców, zauważymy, iż hasło *Bahaizm* pojawia się w dziale poświęconym religiom synkretycznym, chociaż sami autorzy takiej typologii podkreślają, że podejście to

⁷⁹ General Assembly, 56/171. *Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran*, „Fifty-sixth session Agenda item 119 (c)” A/RES/56/171 (26.02.2002), s. 1-4.

⁸⁰ S. Fazel, *Bahá'í Approaches to Christianity and Islam: Further Thoughts on Developing an Inter-Religious Dialogue*, „Bahá'í Studies Review”, t. 14, 2008, s. 41.

⁸¹ „Nie powinien wierzący zabijać wierzącego”, *Koran*, S. 4,92.

⁸² Por. J. Glover, *Dialogue is the only way to end this cycle of violence*, www.jonathanglover.co.uk/philosophy-beliefs-and-conflicts/dialogue-is-the-only-way-to-end-the-cycle-of-violence [dostęp: 8.04.2015].

⁸³ J. Huddleston, *Ziemia jest...*, dz. cyt., s. 53.

⁸⁴ Zob. B. Lawrence, *Koran. Biografia*, tłum. J. Danecki, Warszawa 2008, s. 182.

nie jest całkiem słuszne⁸⁵. Nie należy także dziwić się, iż w opracowaniach na temat nurtów i rozłamów w islamie pojawiają się teksty dotyczące religii Báb'a i Bahá'u'lláha, co, jak się wydaje, jest absolutnie wytłumaczalne⁸⁶. Spotkać się można również z dość egzotycznym określeniem tej religii jako aryjsko-semickiej⁸⁷. Rozwiązaniem natomiast może być całkiem słuszna propozycja, której zwolennikiem jest religioznawca Gustav Mensching (1901-1978). Według jego definicji bahaizm jest „religią uniwersalną, ponieważ zwraca się do jednostki będącej w ogólnej i egzystencjalnej sytuacji braku łaski”⁸⁸. Filozof i historyk cywilizacji Arnold Toynbee, wypowiadając się na temat nauki Bahá'u'lláha, mówił, że będzie to „światowa religia przyszłości”⁸⁹. A podążając tropem myślowym wyznaczonym przez badacza religii, A. Krymskiego, powiemy, że jeżeli babilizm jeszcze pozostawał w ramach islamu, to już bahaizm zdecydowanie poza nie wychodzi⁹⁰.

Podsumowując, zaznaczmy tylko, iż rozumienie jedności religii w ujęciu Wiary Bahá'í znajduje uznanie dzisiaj również wśród niektórych religiologów. Wilfred Cantwell Smith, nestor akademickich studiów komparatystycznych nad religiami, powiedział:

“Jeśli już musimy mieć rywalizację między ziemskimi wspólnotami religijnymi, czy nie moglibyśmy przynajmniej teraz rywalizować ze sobą w determinacji i zdolności do wspierania pojednania?”⁹¹.

⁸⁵ Por. T. Margul, *Bahaizm*, dz. cyt.; M. Malherbe, *Religie ludzkości*, dz. cyt., s. 262-266.

⁸⁶ Zob. Z. Landowski, *Islam: nurty...*, dz. cyt., s. 34-43; Y. Thoraval, *Słownik cywilizacji muzułmańskiej*, dz. cyt., s. 45-46.

⁸⁷ Zob. В.Г. Литвинчук, *Вера бахаи: история, вероучение и практика. Учебное пособие для студентов, обучаю щихся по специальности „религиоведение”* (Руконись), Минск 2010, s. 99.

⁸⁸ M. Tworuschka, U. Tworuschka, *Inne religie (Religie świata)*, tłum. M. Adamska, M. Szpor, Warszawa 2009, s. 12, 208.

⁸⁹ Zob. J. Butterworth, *Cults and New Faiths: A Book of Beliefs*, Elgin 1981, s. 44.

⁹⁰ О. Киселёв, *К вопросу о типологии и классификации Веры Бахаи*, „Релігієзнавчі Нариси”, nr 2, 2011, s. 33.

⁹¹ W.C. Smith, *The Christian in a religiously plural work*, [w:] J. Hick, B. Hebblethwaite (red.), *Christianity and Other Religions: Selected Readings*, Oxford 2001, s. 51, [cyt. za:] S. Fazel, *Bahá'í Approaches to Christianity and Islam: Further Thoughts on Developing an Inter-Religious Dialogue*, „Bahá'í Studies Review”, t. 14, 2008, s. 53: “If we must have a rivalry among the religious communities of earth, might we not for the moment at least rival each other in our determination and capacity to promote reconciliation”.

SERGIUSZ ANOSZKO

**Islam a Wiara Bahá'í. Próba analizy komparatystycznej
w kontekście fenomenologicznym****Streszczenie**

W artykule podjęta została próba fenomenologicznego porównania dwóch systemów wierzeniowych, aspirujących do miana religii światowych: islamu oraz Wiary Bahá'í. Wychodząc od analizy historycznych uwarunkowań powstania doktryny Bahá'í jako mesjanistycznego odłamu szyizmu w islamie, przez analizę tekstów źródłowych – Koranu oraz pism bahaickich – dokonuje się oceny podobieństw i różnic zachodzących pomiędzy teologią dogmatyczną w wymienionych religiach. Porównanie fundamentalnych założeń oraz podejść w wierze pozwala wnioskować o bezsprzecznym przenikaniu się nauki proroka Bahá'u'lláha z filarami wiary muzułmańskiej, a nawet zauważyć pewien odrębny dynamizm rozwojowy bahaizmu.

Słowa kluczowe: Bahá'u'lláh, islam, Koran, objawienie, Prorok, Wiara Bahá'í.

SERGIUSZ ANOSZKO

**Islam and Bahá'í Faith. A trial of comparative analysis
In the phenomenological context****Abstract**

In the article I have undertaken a phenomenological comparison of two religious systems, which aspire to be of world importance, the Islam and Bahá'í Faith. Starting with a historic conditions' analysis of Bahá'í coming into existence as a messianic section of Shiitism in the Islam, through an analysis of reference literature – the Quran and Bahá'í writings – similarities and differences in the dogmatic theology of both the systems were taken into consideration. Comparing the assumptions and attitudes in the faith allows to draw conclusions as to mutual interference of the Bahá'í prophet teaching and the so-called pillars of the Muslim faith, and still there is some separate development dynamism of the Bahá'í Faith.

Keywords: Bahá'u'llah, Quran, revelation, Prophet, Bahá'í Faith.